

VADAK

A VADÁSZATRÓL

Az emberré válás folyamatában igen fontos szerepe volt a vadak elejtésének. A későbbi fejlődés eredményeként a vadászat történetében visszatekinthetünk Mezopotámiára, ahol a vadászat az uralkodó kiváltsága, az Egyiptomban a Kr. e. 3000 körül kialakult viszonyokra, a görög Artemiszre, a termékenység és a vadászat, a hold istennőjére, a Római Birodalomban a rendszeres élelemszerzés ilyen módjára, a magyarság életében az alapszókincsben található ugorkori vagy korábbi íj, ideg, nyíl, tegez, lő, les szavunkra, a sztyeppei népeknél, a magyar hagyományban is a szarvasünő és egy héja forma turulmadár említésére, az Anonymus említette Hunor és Magor vadászatról szóló mondára stb. (Faragó Sándor).

A vadászat történetében hivatkozhatunk arra, hogy II. Endre magyar király (1205–1235) uralkodása idején adóba nyestbőrt lehetett fizetni, amint az Kálmán király (1096–1115) uralkodása idején szokásban volt.¹

A korábban általánosan kialakult szabad vadászat után korlátozta a vadászatot II. Ulászló V. törvénye 18. cikkelye, amely a székely nemtelenekre is vonatkoztatta tilalmát, és biztosította a nemesség előjogát.

Az erdélyi fejedélmek rendszeresen részt vettek a Székelyföldön, Csikban, Gyergyóban szervezett vadászatokon.

Amikor 1571. május 27-én a székely küldöttek: főnépek, lófők, községi megbízottak egész Tővisig vonultak a fejedelemválasztáskor, elkészítették folyamodványukat is, amelyben amiatt emeltek panaszt – más kifogások mellett –, hogy a vadászatot, halászatot törvényileg megtiltották. Tiltották továbbá a farkas, róka, nyest, vidra, evet, nyúl és mindenféle vad bőrének eladását. Ekkor már említik a vadászaton használt puskát, port, golyóbist.²

Az 1571-es panaszok között a székelyek arra is kitértek, hogy a főnépek megkövetelték: ha „valamely lófő atyánkfia“ valami vadat vagy madarat fogott, azt az „urakhoz“ kellett adni, de csak tetszésük szerint fizettek érte. Ha pedig másnak adta, azt „erősen büntették fogsággal és bírsággal, házakra mentenek, nyakon kötték, úgy vitték az urakhoz, és istrangot hoztanak elé, kivel felakasztják, felakasztására harangoztanak“.³

Említsük meg mint kiváló vadászt I. Rákóczi Györgyöt, aki 1640-ben két nap alatt egymaga 10 medvét, négy őzet, két rókát és két farkast lött, de még számtalan apró vadat ejtett el.

Máskor a szék kötelezővé tette elővásárlási jogának érvényesítését. 1689-ben tiszti parancsra be kellett mutatni az elejtett vadak bőrét.

Az 1691–1705 közötti országgyűlési határozatokban kitértek a vadászatra is: tiltják a vadak üzését, elejtését, viszont medvére, farkasra, nyestre, hiúzra, vadmacskára, gőrényre engedélyezték.⁴

1725. április 9-én Csík-, Gyergyó- és Kászonszék vezetőinek közös panasza, hogy a vadászatot és halászatot tiltják, a következő évben, 1726. február 11-én Kolozsváron kibocsátott rendelet tovább fokozza az elégedetlenséget, amikor azt közlik, hogy be kell gyűjteni a puskákat és egyéb vadászati eszközöket, a büntetés kiszabása úgy történjék, hogy a kiszabott díj mellett a vétkes testi szenvedésben is részesüljön.⁵

Az idegen tisztek előjogokkal vadászhattak, sőt hatalmukkal visszaélve arra kényszeríthették a falvak szegénységét, hogy az erdőre vonuljanak, és eléjük hajtsák a vadakat.⁶

1701. április 14-i feljegyzés, hogy a Dánfalván tartózkodó német tisztek rendszeresen vadásztak, s ilyenkor több napi élelemmel, az ebek tartására szükséges táplálékkal felszerelve vitették magukat a Kárpátok havasaira, ahol legalább négy napig tartózkodtak.⁷

A későbbiekben gyakran visszatérő intézkedés volt a parasztok eltiltása a vadászattól, illetve büntetése egy-egy vad elejtése miatt. 1725-ben arról panaszkodtak a csíkiak, hogy a Mikó-várbeliek nem engedik a lakosságot vadászni.⁸

A polgárosodás következtében a XIX. század óta általánossá vált a vadászat sportzerű üzése. Egyesületek, társaságok alakultak, szabályokat dolgoztak ki.

Napjainkban Hargita megyében, Csikban a Csíki Vadászok és Horgászok Társulata vagy Sporthorgászok és Vadászok Egyesülete működik az országos egyesület szabályzata szerint, de alkalmazzák a Nemzetközi Vadászati és Vadvédelmi Tanács (CIC) 1992-ben megfogalmazott Vadászati Kódex szabályzatát is.

VADAK

Amikor az erdőket irtási területnek tekintették, pusztítása a legelők és szántóterületek gyarapodását szolgálta, az erdő vadjai húsát tápláléknak, bőrét és szőrétét ruházati szükségletek kielégítésére hasznosították. A vad ősidők óta az emberi léthez kapcsolódott.

A felcsíki hat községbe települt emberek elsősorban a Hargita vadjaival ismerkedtek, de eljutottak a Keleti-Kárpátok havasai közé is. Ismert vadak: bölény, medve, farkas, róka, őz, szarvas, vaddisznó, vadmacska, hiúz, borz, nyest, vadnyúl, mókus (evet), hörcsög stb.

Oláh Miklós esztergomi érsek arról írt az 1540-es években, hogy Erdély „vadban bővelkedik“.⁹

Az 1500-as évek második felében Arató (Szántó) István Erdélyről azt közölte, hogy „erdeiben hemzseg a mindenféle vad“.¹⁰

BÖLÉNY

Az 1600-as, 1700-as években még gyakran írtak létéről. Különböző okiratokban nevezték belidnek (1632), belin- (1686), begyennek (1699), begyinnek (1752).¹¹

Vadászata mindig jelentős esemény volt. Majláth István 1534-ben a régi vajdák szokása szerint a Gyergyói-havasokban Fábián napján nagy vadászatot rendezett. Akkor itt még nagy csordákban éltek. Mátyás király idejében Bonfini is bizonyára bölényekről írt, amikor a Erdélyben élő „vad tulkok“-at említette, mások kapcsolatba hozzák Szent László mondájával is.¹²

A XV–XVI. században a Hargitáról tél elején csordáslag vonultak az enyhébb éghajlatú moldvai részekre.

I. Rákóczi György egyik levelében azt közölte, hogy a Csíki- és Gyergyói-havasokban sorra kerülő vadászatra fegyverekkel, ebekkel jelenjenek meg mindazok, akik értenek a „begyin“-, vagyis a bölényvadászathoz. Közöttük volt Bornemissza Pál is.¹³

Bőrét tímárok feldolgozták. 1686-ban „Cserzett Belin Bör“-ről írtak.¹⁴

Csíkban-más helyeken is maradt emléke a bölénynek. Szenttamáson máig hagyományként él, hogy a Feneketlen-tóban bölény csontvázára bukkantak.

Azt is feljegyezték, hogy az igazi nagy vadászok álma az volt, hogy bölényt ejtsenek el. Próbálkoztak elfogásával a járatába ázott veremmel is. Ilyenkor a gödröt ágakkal takarták be, s az arra járó bölény beleesett.

A vadászegyesületek napjainkban is foglalkoztak visszatelepítésével. Erdélybe Lengyelországból szállítottak a Görgényi-havasokba és Hátszeg (Déli-Kárpátok) vidékére.

Mivel Erdélyből s a Székelyföldről teljesen kiveszett, az utolsó jelenlétét is megpróbálták megjelölni. Vannak, akik azt írták, hogy a Székelyföldön az utolsó bölényt 1762-ben lőtték ki.¹⁵

Benkő József arról írt 1778-ban, hogy a csíki hegyekben már csak néha található bölény.¹⁶

László Gyula 1988-ban írta: „Erdélyben jó 200 éve ejtették el az utolsó bölényt“.¹⁷

A Magyar Vadászlapban megjelent Vadlexikon rovatban azt írták, hogy az utolsó bölényt a Madarasi Hargita udvarhelyi szakaszán 1814-ben lőtték le.¹⁸

MEDVE

Az Ural környékén élő nyelvrokonaink szent állatnak tartják, a róla szóló énekeknek varázserőt tulajdonítanak.

A medvék vadászatáról is régi adataink vannak. Már II. Béla magyar király 1138-ban elrendelte, hogy Erdélyből évente legalább egy medvebőrt küldjenek a dömösi apátságának.¹⁹

A csíki, dánfalvi lakosok körében sok történet maradt fenn mindmáig a medvékkel való találkozásokról, támadásaikról, az emberek védekezéséről.

Dánfalván az egyik határnevet Medvegödörnek nevezik, amelyről azt írta Ambur-Mátyás Erzsébet Mária, hogy „a kárpáti barnamedvék kedvenc tartózkodási helye“.²⁰

Medvéről más településeken is neveztek el határrészeket: Medvetel-pataka (1489/1783), Medveszeg (1645), Medvegödör (1744), előfordult már korán személynevekben is: Medve Lőrinc (1585), Medve Dániel (1590), Medve György (1602).

A medve nyelvi hagyományainkba is beépült. Hasonlatokban, szólásmondásokban régóta előfordul: Nyulat kergetve medvét ne költsünk (1584), Vitéz Teleki Mihály, ki úgy szereti a szép lányt, mint az medve az mézet, mely még az hógolyóbist is megnyalja érte (1657), Én már fel lévén mérgelődve, mint a meglőtt medve, csak magamba fűvódtam, és egyet se szóltam (1823–1830).²¹

Színét tekintve Csíkban megkülönböztetnek barna, sötét sárga, fehérszínű, vörhenyes, sárgás-szürke, fekete-szürke stb. színűeket. Nagyságuk: öreg medve 170–300 kg-ra megnő, hossza 170–220 cm is lehet.

Ősszel, rendszerint október és december között bizonyos megszokott helyeken összegyűlnek, hogy télire táplálék-tartalékot gyűjtsenek magtermésből vagy gyümölcsből. Tavasszal lesoványodva érkeznek a természetbe, sarjadzó füvel, gyökerekkel, hangyatojásokkal, erdei patakokból halakkal táplálkoznak. Később májustól augusztusig gyakran támadnak háziállatokra. Nyáron málnázó emberek többször számolnak be arról, hogy

medvékkel találkoztak. Szabó Dezső a XX. század első éveiben nyáron Szentdomokoson tartózkodott. Azt írta: „Aztán mindegyre számócamezőkre és málnatelepekre bukkan az ember, melyeknek szétmárcangolt indái mutatják néha, hogy medve úr itt méltóztatott belenyalakodni az erdő jó ízeibe”.²²

Számos olyan feljegyzés maradt ránk, amelyek azt bizonyítják, hogy a medvék rátámadtak a lakosság állataira. 1590-ben két harmadfü tinót szagatott szét a medve, 1574-ben az ökröt marta meg, 1687-ben a bárányt rabolta el.²³

Szabó Dezső is arról írt a 900-as évek elején szentdomokosi tartózkodására emlékezve, hogy „A hegyi pásztorok jószágaiban és éppen az Egyeskö vidékén is, gyakran csúnyául garázdálkodtak a medvék. Hol egy borjú, hol egy bárány volt az áldozat, de néha megölték a nagy lábasjószágot is”.²⁴

Oklevelekben, más feljegyzésekben számos adat található a medvevadászatról vagy annak tiltásáról. 1504-ben II. Ulászló V. törvénye 18. cikkében kitért arra, hogy medvére ugyan szabad vadászni, de jobbágyoknak és székely nemteleneknek tilalmas.²⁵

1616-ban Tekerőpatakon Orbán Mihályt azért nem írták a katonák közé, mert a „medve szagatta meg”.²⁶

Oklevél őrzi, hogy 1650-ben Csikban a medvék kártevéséről panaszkodnak. Azt írták, hogy nagy kárt okoz az állattartóknak és a földműveseknek. A károkért a pásztorokat is felelőssé tették.²⁷

Vargyason 1653-ban Györke Tamásról a katonai összeírásakor jegyezték meg, hogy „nyomorú, medve szagatta volt meg”.²⁸

Főnépek vadászatáról őrizz emléket az a levél, amelyben Bánffy Dénes arról számolt be barátjának 1674-ben, hogy szép vadászatai voltak, hisz tíz medvét és más vadat is lőtt.²⁹

A későbbiekben országgyűlési határozatba rögzítve ugyan tiltották a vadászatot, de az 1691–1705-ös jegyzőkönyv szerint a medve kilövését engedélyezték.³⁰

Az 1700-as évek végén az oltfalvi Albertek perében szenttamási, de Oltfalván lakó Albert György 32 éves vallomásaiban utalt arra, hogy a Herke nevű területen a föld művelését azért hagyták abba, mert a medve gyakran bejárt a Hargitáról odáig, és károkat okozott.³¹

A medve vadászatáról több módot közöltek. Arról írtak 1600-ban, hogy Bánffy Farkas idejében medvét kergettek, vagyis hajtóvadászatot szerveztek. Elterjedt volt a verem ásása. 2–3 m mély vermet ástak, aljába hegyes cöveket helyeztek el, vékony ágakkal, gallyakkal, gazzal, levelekkel befedték, közepére mézet, méhkastró helyeztek, a medve odaérkezve a mélybe esett. Több helységben azt a helyet ma is Medveveremnek nevezik.

Medvére lesből is vadásztak. Olyan helyre készítettek fődött állványt, ahol a medvének átjáró útja volt, vagy bizonyos helyre rendszeresen kedvenc táplálékát helyezték el. Így a medve előbb-utóbb puszkavégre került.

A XIX. században még jutalomban is részesítették azt a személyt, aki bizonyította, hogy medvét ejtett el. Egy medve elpusztításáért 1850-ben 4 forint 3 krajcárt fizettek. Azt is kérték a hivatalok, hogy a hirdetést minden faluban közöljék.³²

Szabó Dezső szentdomokosi élményeiről beszámolva a medvevadászatról is írt: „A környező falvak Csíkszentdomokost bízták meg a medvék irtásával. Itt bizonyos időközönként, a bíró szervezésével hatalmas hajtóvadászatot rendeztek a medvékre. A falu

minden hímnemű lakosa részt vett benne, vagy mint vadász, vagy mint hajtó... Maga a kivonulás is rendkívül érdekes volt. A hajtók kiáltásait harsogva verték vissza a hegyek... A vadászat leghatalmasabb látványa az volt, mikor az Egyeskö oldalán, elég jó messze, túl a szakadékon egy meredek hágón láttam elrohanni az üldözött medvét. Az idomtalan állat oly villámgyorsan futott, hogy tovatűnő barna vonalnak látszott. Ha egy útjába eső kőre vagy fatönkre rápofozott, az mint ágyúlöveg irtózatos erővel repült a levegőbe... ha sikerült legalább egyet elejteni, amint nekem elbeszéltek: egész vogulosan felvirágozva énekekkel, diadalmasan vitték be a faluba, és a napszámra ráadásul egész napon szabad pálinka volt³³.

Vadászatáról azt jegyezték fel, hogy Csíkban évente 4–5 kilövésére került sor. Egy-egy jól szervezett vadászidényben azonban megnövekedett a kilőtt medvék száma. Ilyen esztendőben közölték, hogy Felcsíkon, Madéfalván 92-öt, másik alkalommal 54-et lőttek meg. Csíkban 1935-ben hajtásban már 25 éve üldözött medvét ejtettek el, amelynek hossza 240 cm, súlya 300 kg volt.³⁴

A Hargitán 1933 nyarán dánfalvi gazda ökrét tépte szét a medve, június 30-án Szabó János madarasi lakosnak a lovát marcangolta össze.³⁵

Tovább folytatva a medve nagyságát őrző adatokat, 1939-ben Jenőfalva határában hasonló nagyságút ejtettek el. 1939. április 28–29-re virradólag olyan medvét lőttek meg, amely a világversenyen az ötödik helyet foglalta el. Hossza 241 cm, súlya 270 kg volt. Figyelembe vették, hogy minderre a téli éhezés után, kora tavasszal került sor. A falu lakossága hálásan köszönte a vadászoknak, hisz ez a medve három éve rettegésben tartotta a környéket, s a havasi legeltetést megbénította a szarvasmarhákra és lovakra támadásai miatt. Csak az előző évben 16 lovat ölt meg a Fábián nevű erdőrészben.³⁶

Arról is van adatunk, hogy Gyergyóban kiveszőben lévő sötétfekete medvét lőttek, amely 20 fuvaros állatát pusztította el. 1909. február 15-én lőtték ki a vadászok. Ugyanabban az évben érdekes medvekalandot rögzítettek az újságok. Erdőt járó emberek medve tartózkodási helyét közölték a vadászokkal. A vadász gyertyával kereste a barlangban tartózkodó medvét, de megbotlott és ráesett. A medve menekült, s a vadászt a hátán vitte ki a barlangból. Társai meglőtték, de a hátán ülő társuknak is kalapját találat érte.

Köztudott, hogy a medve nem támad emberre, csak akkor, amikor bocsait félti. Mégis számos kalandot őriztek a falvakban olyan eseményekről, amikor a medve emberközelségbe került. Szabó Dezső is leírt ilyen történetet: „A vadászok közt [Szentdomokoson] leghíresebb volt Ördög Balázs, abból a családból, melyből egy hasonló nevű őse egy társával megölte Báthori Endrét. Kemény kis fekete, jó humorú ember volt. Egyik kezén pár ujja nyomorékra volt marcangolva, arcán is mély sebarázdák voltak: emléke egy e vidéken híres esetnek, amikor kézi birokra került a sor a medvével³⁷”.

Legtöbbször a pásztorok helytállásáról szólnak ezek az esetek. Dánfalván olyan történetet is elmondtak, amikor a XX. század elején a nagyapa hogyan védte meg unokájával állataikat a medve támadásától. Támadásakor szenes, lángoló fadarabokkal álltak szembe vele, s sikerrel üzték el. A 940-es években kerek történetben beszéltek arról, hogy a dánfalvi Imre Ferencet, midőn védte állatait, átölelte a medve, és feje egyik részéről a bőrt leszakította. A Both János tinójjára támadó medvét a pásztoroknak sikerült elűzniük, de a tinó egyik feléből úgy szakított ki egy húsdarabot, hogy le kellett vágni. Ferencz Imre a Hargita Kalendáriumban írt le érdekes történetet a medve támadásáról. Magos Györgyre kidőlt fa sötét lyukából támadt a medve, de olyant ütött fejszéjével hozzá, hogy

„azt nem felejt el“. A medve mégis feléje indult, átölelte, tépte, ütötte. A kutyák mentették meg életét, de a kórházban kötött ki. A szerző azt is megjegyzi, hogy a megyei kórház sürgősségi osztályára gyakran szállítottak olyan pásztort, akit medve sebesített meg.³⁸

Történetet mondtak el arról, hogy az erdőben kifeszített lepedőre elhelyezett síró babát hogyan ringatott a medve. De a másik esetben már tehenet támadott meg, és disznót cipelt magával.³⁹

Zsögödön 2005-ben egyetlen udvarba 11-szer látogattak a nyár folyamán. Egy esetben megrongálták a ház ajtaját is, a szekrényben lévő befőttes üvegekre rátaláltak, s ott össze is törték.

Még 2006-ban is arról írtak Csíkban, hogy medvék csoportosulnak, riogatják az embereket, hajkurásszák a kutyákat, törik a kerítéseket, elviszik az állatokat.⁴⁰

Dánfalván az utóbbi években is számos esetben támadt emberre a medve. 1999-ben Zsók Gyulát sebesítette meg, kórházban gyógyították. 2000-ben szintén medve támadása miatt jutott kórházba Zsók Béláné, és ugyanebben az évben Kúshegyen Kajtár Anna kb. 65 éves asszonyt szabályosan megölte a medve. 2005-ben Páll Jánost és Gáll Domokost kellett kórházban kezelni, 2006-ban Albert Mártont szállították kórházba medve támadása miatt.⁴¹

Brassóban még 2008-ban is a medvék rendszeresen látogatták a szemégyűjtő-helyeket, esténként nagy közönség gyűlt össze látásukra. Abban az évben egy anyamedve bocsával emeleti részen helyezkedett el, honnan elaltatva tudták elszállítani. Évtizedek óta rendszeres éjjeli látogatók a Szent Anna-tó környéki kirándulók sátrai mellett is.

Gyakran csoportosan, 4–5-en járnak, úgy próbálnak ételmezt szerezni. Brassóban egyik este 15 gyűlt egy olyan helyre, ahol rendszeresen táplálékhoz jutottak.

Hargita megye különböző területeiről gyakran érkeznek panaszok a medvék támadásairól, de kilőni nem szabad, mivel védett vad. Kilövésükhöz engedélyt kell beszerezni, amelyet a Román Tudományos Akadémia bocsáthat ki. Védelmét azzal indokolják, hogy külföldi vadászok 5–7000 Eurót fizetnek egy-egy sikeres vadászatért, sőt rendkívüli példányért akár 20 000 Eurót is. Éppen ezért idegeneknek 80–85 medve kilövését engedélyezik, elsősorban a jó üzletért.⁴²

Azonkívül tovább növeli értéküket, hogy versenyeken világszerte előkelő helyen szerepelnek a Hargita megyében kilőtt medvék. 1986-ban a Nürnbergben rendezett Vadász Világkiállításán az innen származó medvék 13 aranyérmet szereztek különböző kategóriákban. A világrekordot jelentő medvét is a Hargitán lötték ki. Államfők, vezető európai személyiségek gyakran jelennek meg Hargita megyében vadászaton.

Hargita megyében 2002-ben 736 medvét tartottak számon 593 944 ha vadászterületen,⁴³ 2008-ban Csíkban már 1000 medvéről írtak.

Szaporaságukhoz az is hozzájárul, hogy az utóbbi években nem ritka a 3 bocsos medve. A továbbiakban is szaporodnak a vadak okozta károk és támadások, hisz a megyében évente 2–4 kilövését engedélyezik. A vadkárok megelőzéséért gyakran a vadakat az erdőben mesterségesen táplálják.⁴⁴

Több nyilatkozat szerint Romániában 6000–6300 medve él, közülük Csíkban 1000-nél több, Kovászna megyében meghaladja a 900-at.⁴⁵

Említsünk meg még két medvetámadást és következményét. 2008. november 13-án Marosfő és Szenttamás között a Nagyhegy-tetőn két juhászbojtárt támadott meg a medve. A megtámadott és a segítségére siető társa is súlyos lábsérülést szenvedett, a

szenttamási, szentdomokosi orvosok segítségükre siettek, végül a csíkszeredai kórházban gyógyították. Amikor a medve kilövését kérték, azzal indokolták megtagadását, hogy nem történt halálos baleset, tehát a medvét nem lehet kilőni. 2009. január 19-én arról értesülhettünk, hogy a Kommandó közeli erdőben szolgálaton kívüli csendőrt halálos sebeket okozva támadott meg egy medve.⁴⁶

Fokozatosan a központi szervek is figyelembe veszik, hogy egyre nagyobb veszélyt jelent a lakosságra és állataikra a medvék túlméretezett szaporulata. 2005–2006-os vadászidényben az országban 250 medve kilövését engedélyezték, amelyből Hargita megyében 32 jutott.

2008-ban emelték a kilöhetőek számát, azt közölték, hogy a Környezetvédelmi Minisztérium az országban 357 medve elejtését engedélyezte, ebből Hargita megyére 57, Kovászna megyére 50 jutott.⁴⁷

Gyergyószentmiklós határában 2009 áprilisának első napjaiban, téli pihenő után a medve 34 juhok, 17 bárányt ölt meg egyetlen éjszaka. Néhányan kételkedtek abban, hogy medve volt-e az elkövető, de a kivizsgálók a nyomokkal bizonyították.⁴⁸

2009 tavaszán ismételtelen megszámozták a Hargita megyében élő medvéket. Ekkor 1135-öt találtak a tavalyi 1096-hoz képest – írták. Egyesek véleménye szerint 339 volna a megfelelő szám ekkora területre. 2009-re a megye erdészei 85 kilövését kérték, a környezetvédők 52-öt javasoltak.⁴⁹

Utaljunk egy régi közmondásra is:

Csíkban a sör nem ital, a leánka nem gyermek, s a medve nem játék...

FARKAS

A támadó vadak között gyakran együtt említik a medvét és a farkast. Dánfalván határnevet is neveztek el a vadról: Farkasföldelem, amely Gyergyó útja és Fügéskert között található.⁵⁰

A Farkas családnév mára az elterjedtek közé tartozik, de személynévként is – inkább régebb – gyakran előfordult: Lázár Farkas (1577) Zalai Farkas, (1612), Cserei Farkas (1717), Deák Farkas (1854) stb.

Régi hagyománya lehet Csíkban a farkasok tiszteletének. László Gyula közölte, hogy „csíkszentgyörgyi pásztorok még ma is ünnepet ülnek a farkas tiszteletére”.⁵¹

Amikor általában tiltották a vadászatot, a farkas akkor is a kivételek közé tartozott. II. Ulászló 1504-ben kiadott V. törvénye 18. cikkében a vadászható vadak közé sorolták a farkast. Hasonlóképpen jártak el az erdélyi országgyűlésen 1691–1705 között. Csíkban 1729-ben kötelezővé tették minden faluban a farkasverem megásását, sőt a nagyobb falvakban akár kettőt is megköveteltek.⁵²

Csíkban 1650-ben a medve mellett a farkast is az okiratokban úgy emlegették, mint amelyek kárt okoznak az állattenyésztőknek. Kártevésükért a pásztorokat is felelőssé tették.⁵³

A farkasok rendszeres vadászatát az tette szükségessé, hogy gyakran támadtak háziállatokra, néha emberekre is. Feljegyezték, hogy a farkas három disznót mart meg (1568), majd egy ökröt (1589), egy lovat (1603), csikót evett meg (1629), a juhok közül sokat levert, halva szaggatta szét (1708).

Időközönként tömeges hajtóvadászatot szerveztek. Arról van adatunk, hogy 600 embert vontak be a farkasok üldözésébe.⁵⁴

A farkasverem azt jelentette, hogy a vadnak a megfigyelt járóhelyére 2–3 m mélységű gödört ástak, befedték ágakkal, levelekkel, gazzal, közepére élő állatot: bárányt, libát kötöttek.⁵⁵

Vadászták farkasgombával is. 1807. február 23-án egyenesen az Erdélyi Főkörmányszék ajánlotta a farkasok pusztítását farkasgombával. Leírták módját is: a farkasgombát meg kellett szárítani, majd törni, a korábban lőtt farkas megnyúzása után annak belső részébe porát el kellett hinteni. A mérgezéshez 12 lot (300gramm) por elegendő. Ezt a földtől bizonyos magasságra, esetleg csapató ágra kell elhelyezni. Elfogyasztása után a farkas elpusztul. Mivel a többi állatokra is veszélyes, ezért a farkasgombával mérgezett hús elhelyezéséről a környék lakosságát tájékoztatni kellett. A farkas elpusztítása után a mérgezett húst a földbe jó mélyen kellett elásni.

A főkörmányszék rendelete arra is kitért, hogy a katonai vezetőkkel egyetértésben a falvak lakói minden ősszel a farkasokat „lödözzék és pusztítsák“, ha pedig bizonyos személyek hitelesen bizonyítják, hogy ők vesztettek el egy-egy farkast, két rénesforint jutalomban részesülnek.⁵⁶

Szóban lehetett hallani, leírásban is olvasni, hogy a lovak rendszerint úgy védték csikóikat a farkasok támadásától, hogy csoportba verődtek, körbeállták a csikót, és folyamatosan rúgtak hátra a farkas közeledtekor. Téli időszakban egymást érték a hírek különböző helyeken a farkasok támadásáról.

A XX. században a korábban leginkább üldözött vad, a medvével együtt a védettek közé került. Mára már rendszeresen számba veszik őket, és külön engedélyt kell kérni kilövésükhöz.

Sikeres felcsíki vadászatról számolt be a csíki újság 1936-ban. Azt írta, hogy farkasokról hallva Csíkszeredából 4–5 vadász érkezett, akik Hosszúaszó közelében hajtók segítségével 4 hatalmas farkast lőttek.⁵⁷

A felcsíki pásztorok azért panaszkodtak 1941 tavaszán, hogy a farkasok falkákban járva támadnak a juhnyájra, szemük láttára viszik el az állatokat, nem tudnak védekezni, mert nincs fegyverük. Kérik a közösséget, biztosítson fegyvereket.⁵⁸

1942-ben arról írtak az újságok, hogy egy teherautó sofőre a Hargitán áthaladva 5 farkast ütött el. Közülük 3-at a falka felfalt, kettőt hazavihetett.⁵⁹

A farkasok a későbbiekben is gyakran támadtak házi állatokra, különösen a juhokra. Leginkább akkor, amikor télen az erdőben nem találtak táplálékot. Jegyezték fel olyan történeteket, amikor télen erdei ösvényeken haladó személyekre támadtak rá, egyes esetekben az eltűnt személy nem érkezett meg a kitűzött célba, csak tavasszal találták meg ruhadarabjait. Ez történt a Delnéről Borzsovába látogató asszonnyal is, aki télen eltűnt, s keresésekor „a hóba megkapták a csizmáit. A csizmába a lábszárat, s a tarisnya tovább ott a hoba belé... De a testrészeiből csak alig-alig, a csontot kapták meg s a ruhát szétszagatva.“⁶⁰

Dánfalván és környékén gyakran lehetett hallani farkas történeteket, amelyek többnyire pásztorokról szóltak. De előfordult személyek megtámadása is.

Hargita megyében 2002-ben 220 farkast tartottak számon, országosan 2000-ben 3700-at számláltak.⁶¹

Legutóbb 2007-ben közöltek olyan eseményt, amelyben a farkasok juhnyájra támadtak, egyetlen támadáskor 43-at pusztítottak el a nyájból, majd 2008. augusztus 29-én ugyanazon nyájból 25 juhot mészároltak le. Kilövésük tilos, hisz ma védett vad, de kártérítést is nagyritkán kap a kárt elszenvedő.⁶²

Hargita megyében rég megállapították, hogy a túlzott védelem következtében a területhez képest is túlnépesedtek a farkasok, kilövésüket szükítetten engedélyezik. A 2005–2006-os vadászidényben mindössze 29 kilövését hagyták jóvá, az egész országban 400-ét.

A 2008. szeptember 25-i adatok szerint a minisztérium országosan 505 farkas kilövését engedélyezte, amely Hargita megyében 57-et, Háromszéken 50-et jelent.⁶³

2009 tavaszán Hargita megyében 397 farkast számláltak össze, az előző évinél 23-al többet. Előző évben a központi szervek 57 kilövését engedélyezték, de 27-et lőttek ki. Ebben az évben 62 kilövéséhez járultak hozzá.⁶⁴

Gyakran együtt emlegetik a medve és farkas kártevését. 1943-ban arról írtak, hogy Csíkban úgy lehetséges az állatok védelme a vadaktól, ha a havasi legelőkön is istállót és más védőhelyeket építenek. Szintén ez évben a medvék és farkasok támadását úgy említik, hogy 80 nagyállatot pusztítottak el.⁶⁵

VADDISZNÓK

A magyar történelemben jeles személyiségek halála kapcsolódik a vaddisznóhoz: 1031-ben Szent István fia Imre herceg, 1664-ben a költő és hadvezér Zrinyi Miklós életét vadászat közben oltották ki.

Csíkban viszonylag kevés vaddisznót tartanak számon. Okát abban kereshetjük, hogy különösen a felcsíki részeken nem sok olyan lombhullató erdő található, amely számukra kellő táplálékot tudna biztosítani. De itt is hosszú időn át folyamatosan tiltották kilövését. Már az 1691–1705-ös országgyűlési határozat szerint 25 forinttal büntették a vaddisznó elejtését. A későbbiek során, akár napjainkig a védett vadak közé sorolták. Talán ennek is tulajdonítható, hogy mára Hargita megyében 2014 vaddisznót tartanak számon, országosan 2000-ben 36 800-at számláltak.

Manapság szinte állandó jellegű panaszról hallhatunk – különösen a bükkerdők vidékén –, hogy gyakran igen nagy kárt tesznek a fálvak lakossága által megtermelt mezőgazdasági javakban. Előfordul, hogy kitérjék a tavasszal elültetett ptyókát, sőt ősszel is kiszedik termését. Mégis csekély számban engedélyezik kilövésüket, inkább a mezők őrzésének hiányában keresik a felelősséget.

A vaddisznók által okozott kár a 2000-es években is, különösen ősszel, állandóan felszínen található Csíkban is, Háromszéken is, Dánfalva határában is. Ellene vajmi keveset tudnak tenni a gazdák, legfeljebb őrzik a határ egyik részét. Kilövésükre nem kapnak engedélyt, kártérítésre nem számíthatnak.

MÁS VADAK

RÓKA

Röviden szólnunk kell más vadakról is. A róka vadászata szintén régóta tilalmas. Az erdélyi országgyűlés 1691–1705 között hozott határozata szerint kilövéséért 6 forint büntetést kellett fizetni.⁶⁶

Vadászatával, bőrével katonai szolgálat alóli felmentést lehetett szerezni. 1587-ben bőrét feldolgozták.⁶⁷

Jenőfalvi Barlok Demeter 1683-ban a bécsi hadjáratból azért kapott felmentést, mert rókabőrrel fizetett. 1685-ben néhányan szintén rókabőr ígéretével nyertek felmentést a nyugati hadjáratból. Kozma Bálint az 1685-ös összeírás szerint a táborba induláskor azért térhetett haza, mert kapitányának 3 rókát ígért. Szintén jenőfalvi Péter Ferenc egy rókát adott „Kapitányné aszszonyomnak“. Szentes Péter a második hadjárat idején 2 rókát adott Erős Györgynek, de a harmadik hadakozás idején Esztergomnál elesett. A karcfalvi Bíró Péter mivel hazatért a táborból, azért „két rókát vont rajta Boros György, az Hadnagya“. A szentdomokosi János Balázs azért adott rókát Sándor Mihály uramnak, mert a táborból felmentette. Hasonló ajándékért más községekben is biztosítottak távolmaradást a hadakozásból.⁶⁸

1746-ban jegyezték fel, hogy a jobbágyoknak az udvar számára évente 4 rókabőr kellett beadniuk. Mindezt tiltott körülmények között kellett teljesíteniük.⁶⁹

Bőréhez azért ragaszkodtak Csíkban és más helyeken, mert régóta keresett árucikk volt. Kedvelték színéért, szépségéért, tömörségéért. Különösen szívesen vásárolták a Csíkban található szenes rókabőrt.

Országosan 2000-ben 43 000-et számláltak.

Engedélyezett vadászatokon hozzáértő hajtókat alkalmaztak, ilyeneket bőven találtak Felcsíkon.⁷⁰

SZARVAS-ŐZ

A magyar krónikákban a szarvasról szóló történet az eredetmondák közé tartozik. A gímszarvas üldözése által jutott a magyarság Meotiszba.⁷¹

László Gyula leírta, hogy a szkíta fejedelmek pajzsain megtalálható az aranyszarvas.⁷²

A Hargita felcsíki részén gyakran lehet látni őzet is, szarvast is. Már 1504-ben a védett állatok között említették, azóta is különböző törvényekben gyakran megismételték védelmét. Az erdélyi országgyűlés határozata szerint az 1691–1705-ös törvények között 6–25 forintos büntetést kellett fizetnie az elejtőnek.

Napjainkban országosan, 2000-ben, őzet 142 300-at, szarvast 33 000-et tartottak nyilván.

Időközönként napjainkban is Hargita megyében mind a szarvast, mind az őzet összeszámlálják. 2002-ben 4505 őzet, 2854 szarvast tartottak nyilván. Azt is hozzátették, hogy évente 8–10 százalékkal növekednek.⁷³

VADNYÚL

Az erdei és mezei vadnyulat különböző csoportokba sorolják. Bizonyos időszakokban tiltották vadászatát. Az 1691–1705-ös országgyűlési határozat szerint elejtéséért 2 forint büntetést kellett fizetni. A kollektív gazdaságok idején, különösen a műtrágya és a növényvédő szerek használata következtében számuk megcsappant, újabban ismét látványosan szaporodik.

Országosan 1968-ban számuk 2 millió körül lehetett, a 2000-es években mintegy 500 000-et számláltak

MÓKUS

Erdőkben, de gyakran lakhelyek közelében, parkokban is megtalálható. Felnöttek, gyermekek kedvenc állata. Többnyire fák magvával táplálkozik, kedveli a gyümölcsök egyik részét is. Faodúkból telegyűl, ahová tápláléknak magvakat gyűjt. Évente 2–3-szor is szaporít, egy-egy alkalommal 3–7 kölyke születik.

SÜN

Sündisznónak is nevezik. Hasznos a mezőgazdaságban. Azért kedvelik, mert kiválóan tudja pusztítani az egereket, csigát, békát, kisebb madarakat, de a cserebogarat, más rovarokat, gilisztát szívesen fogyasztja, elfogja a viperát is. Viszont a róka, vadmacska, hiúz, füles bagoly gyakran megtámadja. Régebb tuskés bőrét a kender tisztításánál hasznosították.

NYEST

Néha háziállatokra is rátámad. Vadászata azért is nehéz, mert többnyire éjszaka szerzi be táplálékát. Kedveli a lakott helyeket.

Azért is meg kell említenünk, mert Csíkban viszonylag ritkán található, viszont legrégebb vadászati emlékeink közé tartozik. Már II. Endre (1205–1235) uralkodásai idején elrendelték, hogy a nyestbőrt adóban is lehet fizetni, vagyis a korábbi Kálmán király (1096–1115) által meghonosított szokást kövessék. II. Béla (1131–1141) 1138-ban elrendelte, hogy Erdélyből évente legalább 20 nyestbőrt a dömösi apátságnak küldjenek.⁷⁴

A XVII. században Csíkban az elterjedt vadak közé tartozott, s eredménnyel is tudtak vadászni rá, mert több esetben a lakosok bőrért sikerrel tudtak felmentést szerezni a hadba vonulástól. Jenőfalván 1683-ban Gergely Imrét kapitánya kétszer is felmentette a katonaságtól, mivel 5 nyestbőrt adott, Barlok Demeter pedig hármat. Ugyanekkor Karda György is kétszer kapott felmentést 5 nyestbőrért. A szentdomokosi Bíró János 7 nyestet adott 1685-ben kapitányának.⁷

Mára vadászata csak a Román Tudományos Akadémia engedélyezheti.⁷⁶

VADMACSKA

Dánfalva egyik határneve Macskalik.

A ritkán elejthető vadak közé tartozik, vadászata kezdettől fogva engedélyezték a nemteleneknek is. Rendszerint kutyák segítségével fáról lötték.

Országosan 2000-ben számukat 9600-ra becsülték.

A 2005–2006-os vadászidényben Romániában 500 vadmacska kilövését engedélyezték. Hargita megyében 25-ét. Számuk 2008-ra sem növekedett, országosan 459, Csíkban 10, Háromszéken 21 elejtési engedélyt bocsátottak ki.

2009 tavaszán Hargita megyében 497 vadmacskát számláltak össze, amelyből 56 kilövését megengedték.⁷⁷

HIÚZ

A Hargitán régi vadként tartották számon, vadászatáról ritkán lehetett hallani. Európa legnagyobb macskaféléje, nálunk hivatalosan Kárpáti hiúznak nevezik.

Országosan 2000-ben számukat 2000-re becsülték.

A 2005–2006-os vadászidényben országosan 150 hiúz kilövését engedélyezték, Hargita megyében 10-ét, 2008-ban elszaporodásáról írtak, mégis országosan 132-öt, csíkban továbbra is 10-et lőhettek meg.⁷⁸

BORZ

Csíkban vadásztak borzra, vidrára is.

A menyétfélék csoportjában tartják számon, fekete-szürke-fehér színű emlős. Csíkban ritkán vadásszák. 1747-ben „veres nagy szőrű borzzal prémezett süveg“-ről írtak.⁷⁹

Országosan 2000-ben 18 000-et számláltak.

*

A Székelyföldön, Csíkban nagy számban található pézsmapocok, amely tulajdonképpen a XX. században terjedt el. Tápláléka a vízi és szárazföldi növényzet, rovarok is. Országosan számukat mintegy 60 000-re becsülik. A szücsök bundákat, gallérokat készítenek bőrből.

Meg kell még említenünk az ürgét, görényt, hörcsögöt, menyétet.

HÓD

A hód a hivatalos adatok alapján 1824-ben pusztult ki Erdélyből. Ez a védett rágcsáló az 1996-tól induló újraterelítési programoknak köszönhetően jelent meg újra a vidéken, az Olt középső, Brassó megyei szakaszáról indulva. 2004 tavaszán már Csíkdánfalva határában is észlelhető volt jelenlétük. Jelenleg az Olt folyó teljes hosszában, valamint az összes beleömlő patak mentén találkozhatunk velük. Gyakran a lakott területek közvetlen közelében is megfigyelhetjük nyomaikat, a jellegzetes módon lerágott fákat, bokrokat. Jelentősebb mezőgazdasági kárt a hódok ezen a vidéken nem okoznak, bár néhány esetben a gátak megrongálásával, a csatornák vizének felduzzasztásával illetve az általuk összehordott ágakon fennakadó hordalék révén árvízvédelmi problémákat okozhatnak.

A hódok dánfalvi jelenlétét Ambrus-Mátyás Árpád és Szabó Szilárd kutatta.⁷⁹

VIDRA

Kisebb kutya nagyságú, hegyes orrú éjjeli állat.

Szintén a menyétfélék csoportjába tartozó ragadozó, teste hosszú, szőre barna, karcús természetű. Halakkal táplálkozik. Értékes bőr miatt vadásszák.

Napjainkban állománya annyira megcsappant, hogy vadászatához különleges engedély szükséges. Az 1900-as évek elején 5000-nél többen élhettek, 2000 körül 2500-at tartottak számon.

HALAK

Gyakran emlegették, hogy a csikhal sokasága miatt nevezték el a területet Csíknak. Mondáinkban, meséinkben többször szerepel a hal. Csikban található halak: patakokban a pisztráng, pér, az Oltban a paduc, csuka, ponty, fejes domolyko vagy balin, márna, menyhal, kárász, cigányhal, egri, csík, szélhal, botfejű stb.

A magyar nyelv legrégebbi szavai közé tartozik a hal, keszeg, kecsge.

A birtokosok a vizeket is maguknak tulajdonították, halászatát kedvük szerint szabályozták, vagy pedig falvak tulajdonát képezték az erdei patakok s vele együtt a halak.

Halászatát gyakran tiltották, vagy bizonyos részeken bérbé adták.

A Székelyföldön sokszor hangzott el panasz a halászzal kapcsolatban. II. Ulászló 1499. július 13-án a székelyek kérésére kiváltságlevelet bocsátott ki, amely szerint amennyiben a nemes új határokat állít fel, és az ott lévő halászbhelyeket lefoglalja, kötelezi az erdélyi vajdát és székely ispánt, hogy azokat a részeket eredeti állapotába állíttassa vissza.⁸⁰

Számos feljegyzés olvasható arról, hogy az 1500-as években egyes helyeken hogyan tiltják a halászatot, máshol pedig hogyan kényszerítik a nemtelen embereket halászatra.⁸¹

Oláh Miklós az 1540-es években azt írta, hogy Erdély vizei halban bővelkednek.⁸²

Amikor Báthori István fejedelemmé választására nagy tömegben indultak a székelyek, 1571. május 27-én Tövisnél átadták folyamodványukat, amelyben a halászatra is kitértek. Azt írták, hogy a főnépek a „halas folyó vizeinket nagy sokakat sok helyen megtiltották tőlünk“. Másik helyen szintén panaszként írták, hogy Moldva határáról az eleven halakat cseberben kellett kihordaniuk. Ha valaki nem teljesítette az utasítást, megbüntették.⁸³

Báthori Andrásról 1599-ben azt írták, hogy „piros pettyekkel csepegtetett pisztrángokat halászott nagy buzgalommal“.⁸⁴

Találunk utalást arra, hogy az Olt vizében rendszeresen halásztak, de 1667. január 23-án Szenttamás falutörvényében közölték, hogy az Olt vizében senki „szigonnyal és kappagatóval vagy maszlaggal halászni ne merészeljen maga jószágán kívül; egyébformán garküvel, habval halászhasson három forint büntetés alatt“. Továbbá: tilalmassá nyilvánították Lesőd patakában a halászatot, a határozat megszegőit három forinttal büntetik. Csak abban az esetben engedélyezik, ha rá a falunak van szüksége.⁸⁵

Az 1676. július 9-én készített falutörvényben szintén a tilalomról és büntetésről írtak, és arról, hogy az ellenőrzők és bejelentők jutalomban részesülnek. „Az falu patakát, Babora patakát, Leped patakát, Kőd patakát ha ki halászná, megtudják, és behozzák azokat, per flor. 3 a falu megbüntesse“.⁸⁶

1680-ban azt jegyezték fel, hogy dánfalvi Kovács András a háromi fűrésznél szolgált, olykor az Oltban halászott kapitányának.⁸⁷

Az erdélyi országgyűlés 1691–1705-i határozatai között szerepel, hogy paraszt embernek halászni nem szabad.⁸⁸

De az idegen tisztek jogot formáltak a rendszeres halászatra, vagy a falvak lakóitól követelték a számukra szükséges hal kifogását. 1701. április 14-i feljegyzés, hogy a Dánfalván tartózkodó német tisztek az egész faluval halásztattak, minden héten hol egyszer, hol kétszer. Amikor pedig nem sikerült megfelelő mennyiségű halat fogni, akkor a lakosságnak pénzével kellett megvásárolnia a szükséges adagot.⁸⁹

A Mikóvár parancsnokai 1725-ben maguknak tartották fenn Csíkban a halászati jogot.⁹⁰

Dánfalva határában az Oltban hosszú ideig lehetett halászni paducot, márnát, balint, menyhalat stb. de a Balánbányáról az Oltba eresztett rézgálic tartalmú üledék már kezdetben mérsékelte, majd teljesen kiölte a halakat. Mérgezése oly erős volt, hogy egész Háromszéken is pusztította a különböző halfajtákat. De a rézgálic mérgezése kihatott az erdei patakok halállományára is.

A halászati mód bizonyos vonatkozásáról már korábban is tájékozódhattunk. Sokan úgy is halásztak, hogy bizonyos helyeken még az ivadékokat is kipusztították, hogy néhány halat megfoghassanak. A község egyes helyeket bérbe adott, amelyeken a bérlők halászhattak. Néhány helyen a patak két ágra szakadt, az egyik részt eldugták, víz hiányában a halakat könnyen meg lehetett fogni, de ilyenkor a kisebb halak is elpusztultak.

Halásztak méregfüvel is. Összevagdalták, szárították, majd összetörték, vászonzacsokban a vízbe eresztették, hogy a halak tőle elkábuljanak. Fogtak halat halálfüvel, melyet Dánfalva határában szintén lehetett találni. Ismerték a szigonnyal való halászást is.⁹¹

Az oltatlan meszet üvegbe helyezve vízbe dobták, robbanásától a halak elpusztultak.

Az erdei patakokban elszaporodott a pisztráng, amelynek halászása külön előjogot jelentett. Szaporításáról a csíkszeredai földműves iskolában is gondoskodtak, ahol keltező helyet készítettek a XIX. század végén. Telepítésüket az állam is támogatta. Nagyobb mennyiségben a Madaras-patakba szállítottak. Próbálkoztak Dánfalva patakaiba is telepíteni. Mindmáig az egyik leginkább védett hal a pisztráng.

Az éghajlati viszonyoknak és a víz állásának jól megfelelt volna a törpeharcsa, amelyről ismeretes, hogy az Oltba 1911-ben 30 000 példányt állami segítséggel telepítettek, de sikeres halászatáról nem közöltek hírt,⁹² sőt valamely ismeretlen ok folytán Felcsíkon nem is szaporodott el.

Csíkban néhány helyen halastavakat is létesítettek vagy maguktól alakultak. Felcsíkon közismert a Lucsostó, Szenttamáson a Feneketlen-tó, Dánfalván, Felszegben pedig a Halastó emléke maradt meg. Törvénnyel szabályozták védelmüket. 1616-ban hozott szabályzat: „A' Halas Tókban sok károkot szoktanak tanni a' halat lopok, kiváltképen a Tóknak áradása, és a halaknak tenyésztésének vagy ívásának idején ... ha megfogattatik, díjának letételével szabaduljon s nem különben“.⁹³

Felcsíkon bizonyára nagy számban lehetett fogni vizát, hisz 1685-ben a jénőfalvi Péter Ferenc „Kapitányné aszszonyomnak“ 180 vizát adományozott, hogy a hadi úttól mentesítsék.⁹⁴ Folyókban ma már a ritkán előforduló halak közé tartozik.

A szenttamási Lázár Farkas tulajdonában 1633-ban „feldugott tó volt“ a jénőfalvi határban, de Ladó Gergelyék „hatalmasul elfoglal“-ták, majd 1633. január 25-én meg egyeztek abban, hogy a területet bizonyos szántófölddel elcserélik. Ladó Gergely 1633. január 3-án elhangzott vallomásából azt is tudhatjuk, hogy Székaszó mellett nagy tó volt.⁹⁵

Manapság Csíkban is egyre több helyen létesítenek mesterséges tavakat, azokba halakat telepítenek, annál is inkább, mert az Oltot gyakran veszélyezteti a környezet szennyezése.

Csíkban az Oltban is, a patakokban is rákásztak. Az 1940-es években Dánfalva határában, Fűrészoldal-patakában még nagy számban lehetett találni. Elterjedt fogási módszer a rácsázás volt. Valamely faág végét bevágták, oda szalonnadarabot vagy májat

helyeztek, s ha beleeresztették a vízbe egymás után lehetett kiszedni a rákot. Fogták hálólóval, kézzel is.

A balánbányai mérgezés után a rák nemcsak az Oltból, a patakokból is eltűnt.

MADARAK

Alapszókincsünk közé tartozik a daru, fajd, fecske, fogoly, holló elnevezése. Vitos Mózes az 1894 és 1900 között kiadott Csikmegyei Füzetekben számos madár csiki voltát csoportokba sorolva közölte, hozzátéve, hogy ez mind rövid vázlat.

Ragadozók: barna keselyű, szakállas keselyű, kígyósas, királysas, parlagi sas, méhész kánya, vércse, ölyv, héja, vörös lábú sólyom, vadász sólyom.

Baglyok: keleti madár, füles bagoly, közönséges bagoly, lángbagoly, közönséges kuvik, törpe kuvik.

Kúszók: nagy harkály, nagyobb harkály, zöld harkály, fekete harkály, (harukály), kakukk.

Éneklő madarak: örgébics, tövisszűrő gébics, sárgarigó, fenyves rigó, feketerigó, kendermagos rigó, csalogány, pacsirta, barázdabillegető, sárga billegető, cinke, kék cinke, búbos cinke, függő cinke, pinty, zöld pinty, veréb, tengelice, csíz, kenderi vörösbegy, serregély, rózsaseregély, ökörszem, selyem madár, fekete holló, fekete varjú, csóka, szarka, mátyás madár, búbos banka, házi fecske, füstű fecske, parti fecske, házi galamb, gatyás galamb, kacagó galamb, vadgalamb, gerle, süketfajd, császárféje, fűrj, pitypalatty, szelíd és vad páva.

Vízi madarak: daru, fehér gólya, gém, vízicsirke, bibic, erdei, mezei, mocsári szalonka, vadlúd, vadruca, hatyú, sirály, halászmadar, búbos vöcsög.⁹⁶

Említsük meg a vadrucák telelését 2009-ben Szenttamáson, annál is inkább, mert Csikban a ritka települések közé tartozik az a helység, ahol a vadrucák a hideg hónapokat töltik. Szenttamáson a község központjában úszkálnak, ott, ahol a Hővíz-patak az Oltba ömlik. Másik kedvelt helyük a Feneketlen-tó, amelynek vize télen nem fagy be.⁹⁷

A felsorolt madarak bejárják Csikot, egyesek télen is ott maradnak, mások rövidebb-hosszabb ideig tartózkodnak a vidéken. A madár név a nyelvhasználatba is korán bekerült: egyik helységet Madarasnak Felcsíkon, másikat Verebesnek Alcsíkon nevezik. Bizonyára a foglalkozás vagy elterjedtség jelölésére. Névhasználatba is korán bekerülhetett, még akkor, amikor a XIV–XV. században szokássá vált a vezetéknevek használata. Ilyen nevek: Madaras Máthé (1549), Madarász János (1597), Madarász Bálint (1602) stb.⁹⁸

A szabad madarászást követően 1571. május 27-én a székely küldöttség azért emelt szót, hogy a főnépek büntetik a madarászókat. Aki madarat fogott, az nem adhatta el, hanem az uraknak kellett bemutatnia, ők pedig kedvük szerint adtak valamely árat érte. De ha a madarász nem tartotta be az urak által kijelölt szabályt, „azokat erősen büntették fogsággal és bírságozással“, sőt házától vonszolták el, és akasztással fenyegették.⁹⁹

A felsorolt sok madár közül külön csupán néhányat említünk.

SÓLYOM

Történelmi jelentősége volt a sólyomnak. A magyar hagyományban a turulmadár azonos a sólyommal. Emese álma is a turulmadárral a sólyomhoz kapcsolódik. László Gyula utal arra, hogy Attila pajzsán is turulmadár látható, az Árpád család ősei is a turulról származtatták magukat.¹⁰⁰

A sólymot korábban – tulajdonságát felismerve – betanítás után vadászatban hasznosították. Szelidítésével kapcsolatban írták le, hogy a megfigyelt fészekből a fiókákat akkor kellett kivenni, amikor már megtollasodtak. Kivételkor magas fákra, sziklára kellett mászni. Majd hosszas türelemmel és hozzáértéssel tanították meg az ember szolgálatában végzett vadászásra.¹⁰¹

Különösen az követelt türelmes szoktatást, hogy a vadász lóháton haladva a karról elszálló sólyom a kijelölt vadat elfogja, majd visszatérjen ugyanoda.¹⁰²

Korai elterjedtségét bizonyítja, hogy helységeket és személyeket neveztek el róluk már a XVI. századi lejegyzés szerint is: Antonius Sólyom (1566), Sólyomtelke (1589), Sólyomkő (1592), Sólyom-pataka (1754); Sólyom Péter (1567) stb.¹⁰³

A sólyommal való vadászat királyi, főúri körökben korán elterjedt. Adatunk van arról, hogy II. Béla (1131–1141) magyar király elrendelte, 1138-ban, hogy az erdélyi solymárok évente annyi sólymot küldjenek a dömösi apátságnak, ahányat az apátúr rendel.¹⁰⁴

Egyesek európai meghonosítását vadászatra a francia királynak, Merész Fülöpnek tulajdonították, akit 1270-ben kiáltottak ki királynak.¹⁰⁵

További feljegyzések bizonyítják, hogy Mátyás király idejében gyakran vadásztak sólyommal, felesége, Beatrix pedig Erdélyből származó sólymokat küldött Ferrarába.

A sólymot mindvégig értékes madárnak tekintették. Feljegyezték, hogy II. Lajos (1516–1526) magyar király egy sólyoméért 40 000 arany tartozását engedte el az egr-i tisztviselőknek.¹⁰⁶

A sólyommal való vadászat mind a főnépek, mind a köznépek körében elterjedt volt. Amikor Tövisen megírták 1571. május 17-én Báthori István fejedelemmé választásakor a székely nemzet folyamodását az ország rendeihez, akkor sok más mellett arra is kitértek a falvakat is képviselő küldöttek, hogy a főnépek kötelezik a lakosságot karvalyoknak, ölyvöknek, sólymoknak keresésére és megszerzésére, de ha nem tudják a parancsot teljesíteni, még bírságot is vesznek, fogságban tartják, sőt kínozzák.¹⁰⁷

A török szultánok rendszeresen megkövetelték az erdélyi fejedelmektől a betanított sólymok szállítását, amelyeket „az aranynál, ezüstnél is többre becsültek“, a kötelező adó egyik részébe is beszámították.¹⁰⁸

Bizonyára ennek köszönhetően a Székelyföldön, Csikban, Háromszéken különösen az erdélyi fejedelmek idején igen nagy becsben tartották a solymárokat: teljes adómentességet és katonaságtól felszabadítást élveztek. 1699. augusztus 10-én a Lipótféle oklevél alapján a megalakult erdélyi főkormánysszék a csiki, gyergyói solymárok kiváltságát megerősítette, ők hivatkoztak „régii szabadságuk tartására“ is.¹⁰⁹

Éppen ezért a székelyek életében igen fontos volt a sólymok vadászata, hisz hozzájárulhatott a töröknek begyűjtendő adók csökkentéséhez. Bethlen Gábor idején, 1614-ben „az hatalmas császár ... Három esztendeig az adót tiz-tízezer arany forintra engedi, azmelllett az régi mód szerint való sólymokat, aranyos kupákat“ stb. megkívánja. 1620-

ban pedig Bethlen Gábor azt adta utasításba, hogy a Csíkban, Gyergyóban, Kászonban fogott sólymokat igen jó gondviselés alatt meghitt ember kíséretében szállítsák, az úton igen jól tartsák, nehogy éheztessek.

Nagy gondot fordítottak a sólymok szaporítására és szelidítésére I. Rákóczi György idejében is. Számos kedvezményt biztosítottak a csíki sólymárokra. Fia, II. Rákóczi György tovább folytatta apja törekvését, felújította a sólymárok kiváltságlevelét.¹¹⁰

Bizonyára már rég kialakított szokásról szerezhetünk tudomást Apafi Mihály 1676. augusztus 22-én írt leveléből. Azt közölte, hogy régi szokás szerint a török udvarba küldendő adóval együtt minden esztendőben 8-8 sólymot is útra kell indítani. A sólymárok a madarakkal szeptember 25-én Brassóban okvetlen jelen legyenek, hogy onnan a török birodalomba induljanak.¹¹¹

Az 1680-as években a kászoniak közül Gergely Mihályt azért mentik két eszten-deig a hadba vonulástól, mert Kálnoki uram madarásza, Sigmund Ferencet „mind a háromszor Kapitány uram mentette, utolszor madarásza volt”.¹¹²

A sólymárok megbecsülése folyamatos akkor is, amikor az erdélyi fejedelemséget követően a Főkormányzók is megerősítette kiváltságaikat.¹¹³

VEREBEK,

amelyeket általában madaraknak hívnak, minden faluban s határban megtalálhatóak. Tekintettel arra, hogy nagy csoportokban repülve jelentős kárt tudnak okozni a termésben, ezért hivatalos iratokban is „kártékony madarak”-nak nevezték, s korábban irtani kellett őket. Hogy szervezett irtásokat mikortól vezették be, arról nincsenek adataink, azonban legtöbbször az időpontot úgy jelölik meg: „az elmúlt századokban”, „valamikor”, „hagyomány szerint”.

Az országgyűlési követeket az 1714. január 6-i szebeni országgyűlésre azzal bízták meg, hogy szorgalmazzák a kártékony madarak irtását: tetessék kötelezővé, foglaltassák törvénycikkbe.¹¹⁴

1723. május 5-én Csík-, Gyergyó- és Kászonszéknek címezve a Főkormányzók Nagyszebenből rendeletben közölte: „A verebeknek mind búzában és egyéb gabonákban való kártételek nem kevés kárt importál: ezért az előbbeni kiküldött guberniumi com-missiójának terora szerint a verébfejeknek szedését” a tisztek rendszeresen ellenőrizték. Alá-írta Sigismund Kornis.¹¹⁵

1729-ben Csíkban minden faluban kötelező volt 500 verébfejet beszo-gáltatni, amely érvényes volt a felcsíki düllókra is. Nem képeztek kivételt a jobbágyok sem.¹¹⁶

1768-ban a verébfejek beszo-gáltatása mellett a verébfiókák és -tojások össze-gyűjtését is kérték.¹¹⁷

Előfordult, hogy időközönként egész falu népét kirendelték verébüzésre.¹¹⁸

Felcsíkszék kerületében 1812-ben az első részben mindenik faluban külön kimu-tatást készítettek az elpusztított verebekről:

Szentdomokos	800	Karcfalva	700
Szenttamás	1200	Dánfalva	736
Jenőfalva	600	Madaras	1870

Összesen: 5906

Ugyanekkor még 15 felcsiki falut soroltak fel, amelyekben további 13 170 „kártékony madarat“ elpusztítottak, így összesen 19 076 a Felcsikon elfogott madarak száma. Ugyanennyit a következő „második részben“ is el kellett pusztítani, így csupán Felcsikon körülbelül 38 152 veréb esett a törvény áldozatául. Ha pedig mindézt 1723-tól számítanók, és Csik mindnégy székére kiterjesztenők, elképzelhetetlen mennyiségű veréb pusztult volna el.

A jelentés, kimutatás aláírója Csató Antal nemes Felcsiksзык dullója, aki hozzátette, hogy a fenti szám valóban teljesedett, arról „becsületesen subscribálok“.¹¹⁹

A verébfejek gyűjtését a későbbiekben is folyamatosan követelték. Az összegyűjtött fejeket minden évben kétszer kellett beszolgáltatni: tavasszal és ősszel. Amennyiben a kimutatások szerint számba vehetők az elpusztított verebek, úgy megállapíthatjuk, hogy 1833–1837 között, öt év alatt, csupán egyetlen székben 289 925 verebet szolgáltatottak be. Hihetetlen nagy szám.

A beadott madárfejeket bizonyos időszakokban a papok kertjében kellett elásni, átadási számukat aláírásukkal bizonyították. Egyes esetekben a papok aláírták ugyan a kimutatást, de megjegyezték, hogy a madárfejeket nem látták, más helyen arra derült fény, hogy számbavétel után a gödröt valakik kiásták, és más falu nevében újból átadták.

A rendszeres gyűjtésről 1848- és 1850-ből is vannak adataink.¹²⁰

Olyan feljegyzést is ismerünk, amely szerint az összegyűjtött madarak combját forró vízbe mártva megkopasztották tolluktól, majd megsütve elfogyasztották.

Számos hiedelem kapcsolódik a gabona védelméhez a kártékony madarak ellen. A húsvéti szentelt étel morzsáit összegyűjtötték, megszáritották, nyáron a gabonaföldeket kereszt alakban meghintették, és azt mondták: „Távozzatok innen kártékony madarak!“ Más helyen ugyanezért a sonka csontját a búzába vették, miután visszafele haladva megkerülték a földet.¹²¹

A továbbiakban csupán egy-egy adatot közlünk néhány madárról különböző időszakokból.

FAJDKAKAS

Nagy hozzáértést követelt a fajdkakas vadászata. A Hargita minden részén található, de sikeres vadászatáról kevés adat marad fenn az amúgy is védett vadmadárról. 1599-ben Báthori András Erdély fejedelmének ajándékba küldtek egy fajdtyúkot.

1703-ban hármat szintén ajándékként adtak át barátságából.¹²²

Vadászatához ma is külön engedély szükséges, elejtése a vadásznak, midig nagy élményt jelent. Az elejtett kakast kitömik, szobák díszét jelenti.

Országosan 2000-ben számukat 7800-ra becsülték. Húsa külön csemege.

FOGOLYMADÁR

A fogolymadár nagy mennyiségben fordul elő erdőinkben, havasainkon. Régebb vásárokon is árusították, kedvenc táplálék volt. Az 1500-as évek végéről számos adat ismert róla.¹²³

Bocskai István 1605-ben a székelyektől azt kérte, bizonyos előzetes tájékozódás után, hogy más eledel biztosítása mellett még küldjenek mezei madarakat és „4000 foglyot és egyebféle madarakat“.¹²⁴

1764-ből ismeretes, hogy Kászonban a Bornemisza családnak jobbágyaik évente 12 fogolymadarat szolgáltatottak be.¹²⁵

ÉNEKES MADARAK

A székelyek különösen kedvelték az énekes madarakat. Örömmük, fájdalomuk meg-
szólaltatását hallották ki énekeikből, tán ezért fordulnak elő gyakran a népdalokban szép
változatokban. De fára faragták alakjaikat, galambdúcos kapukat készítettek, cserép-
edénybe formálták vagy rajzolták s égették ki dísznek, emlékeknek, számos fajtájukat pedig
kivarrták.

GÓLYA

A vándormadarak közül a gólyát Csíkban is a kedvelt, védett madarak között tar-
tották számon. Kőváry László azt írta, hogy a XIX. században a barmok hiányát a réteken
a gólyák hada pótolja.¹²⁶

A Csíki-medencében 1962-ben 89, 1973-ban 77, 1988-ban 80, 2008-ban 120 gó-
lyafészket számláltak össze. Úgy tudják, hogy Romániában körülbelül 4500 pár tartó-
zik, Lengyelországban 50 000.¹²⁷

Romániában egyetlen településen a legtöbb gólya Csíkban található. 2008-ban
Csíkszentsimonban 37 fészket számláltak össze, ezeket párok lakják, tehát 74-en, általa-
ban két-három fiókat szaporítanak, ami körülbelül 165 gólyát jelenthet.¹²⁸

Vitos Mózes említett tanulmányában még felsorolja a Csíkban élő lepkékek: nap-
pali, éjjeli, esti lepke, pillangó, fecskefarkú, halálfej, pávaszemű, selyembogár, moly, ru-
hamoly, magtári moly, szücsmoly; szelíd- és vadméh, darázs, rózsaméh; szürkelégy,
házilégy, sajtlégy, lólégy, marhalégy, bögöly; szúnyog; szitakötő, házi- és mezei tücsök,
szöcskék, sáskák, vadsáska; lótetű, tetű; poloska, ágyi poloska, földi poloska, vízi po-
loska, feketecsápú poloska; földi giliszta, pióca, lópióca; csupasz csiga, kerti csiga, vetési
csiga, békateknő; erdei béka, gyepi béka, kecskebéka, tavi béka, varasbéka [varangyok].
Elterjedt táji szókapcsolat: „váljak varasbékává“ vagy „te kicsi varasbéka“.

1. Kádár Zsombor 1999. XXXIX. 235.
2. SZOT II. 325:CCCCVII. sz.
3. SZOT II. 321:CCCCVII. sz.
4. Imreh István–Pataki József 1992. 204, 206.
5. SZOT VII. 317:1552. sz.; 321:1557. sz.
6. SZOT VII. 12:1361. sz.
7. SZOT VII. 69:1393. sz.
8. Cs. Fodor Sándor 1974. 219.
9. Oláh Miklós 1542? I.
10. Arator (Szántó) István é. n. 149.
11. EMSZT I. 1060–1061.
12. Pallas Nagylexikon 1893. III. 615. bölény szó
13. Györffy István 1942. 29.
14. EMSZT II. 118.
15. Selmeczi Kovács Attila 1982. MNL V. 453.

16. Benkő József II. 1999. 207.
17. László Gyula 1988. 144.
18. Magyar Vadászlap 1999. december.
19. Cs. Fodor Sándor 1974. 219.
20. Ambrus-Mátyás Erzsébrt Mária–Ambrus-Mátyás Árpád 2007. 240.
21. EMSZT VIII. 269.
22. Szabó Dezső I. 1982. 615.
23. EMSZT VIII. 269.
24. Szabó Dezső I. 1982. 615.
25. Kádár Zsombor 1999. XXXIX. 236.
26. SZOTÚS IV. 576.
27. Kádár Zsombor 1999. XXXIX. 112.
28. SZOT VI. 310.
29. EMSZT VIII. 269.
30. Imreh István–Pataki József 1992. 204.
31. CSÁLvt F. 28. XV. csomag 1047. sz. 6.
32. SÁLvt F. 377. Nr. 8.
33. Szabó Dezső I. 1982. 626.
34. Endes Miklós dr. 1994(1938). 471–472.
35. Csíki Lapok XLV. évf. 28. sz. 1933. július 9. 3.
36. Csíki Lapok LI. évf. 19. sz. 1939. május 7. 4.
37. Szabó Dezső I. 1982. 626.
38. Ferencz Imre 1988. 130.
39. Albert Ernő 1997. 40–46.
40. Hargita Népe XVIII. évf. 123. sz. 2006. június 9. 3.
41. Az adatokat ifj. Zsók Géza (Kicsi) közölte.
42. Barabás István 2005. július 2. 4.
43. Kovács Attila 2002. május 30. 3.
44. Forró-Erős Gyöngyi 2008. június 19. 1.
45. Csíki Hírlap III. évf. 149. sz. 2008. augusztus 1. 1.; Háromszék 5591. sz. 2009. január 30. 2.
46. Hargita Népe XX. évf. 269. sz. 2008. november 18. 2.; Háromszék 5581. sz. 2009. január 19. 2.
47. Háromszék 5489. sz. 2008. szeptember 25. 2.
48. Hargita Népe XX. évf. (XXI). 71. sz. 2009. április 11.
49. Daczó Katalin 2009_b. június 9. 3.
50. Csikdánfalva és adatok a felcsiki hat faluról. Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária–Ambrus-Mátyás Árpád 2007. 230.
51. László Gyula 1997. 188.
52. Imreh István–Pataki József 1992. 204
53. SZOT VI. 350.
54. EMSZT III. 705.
55. MNL V. 454.
56. Székely Nemzeti Múzeum iratai 1615, 1807. Nyomatott.
57. Csíki Lapok XLVIII. évf. 9. sz. 1936. március 1. 4.
58. Csíki Lapok LIII. évf. 18. sz. 1941. május 4. 4.
59. Csíki Lapok LIV. évf. 1942. 6. sz. február 8.
60. Albert Ernő 1997. 46.
61. Hargita Népe XIV. évf. 121. sz. 2002. május 30. 3.; Kászoni Zoltán 2005. 50.
62. Háromszék 5473. sz. 2008. szeptember 6. 3.
63. Háromszék 5489. sz. 2008. szeptember 25. 3.
64. Daczó Katalin 2009_b. június 9. 3
65. Csíki Lapok LV. évf. 43. sz. 1943. október 24. 4.
66. Imreh István–Pataki József 1992. 204.

67. EMSZT I. 576.
68. SZOTÚS VIII. 233–234, 242, 244.
69. EMSZT VIII. 270.
70. Endes Miklós dr. 1994(1938). 469.
71. Kézai Simon 1901. 11.
72. László Gyula 1997. 186.
73. Hargita Népe XIV. évf. 121. sz. 2002. május 30. 3.; Kászoni Zoltán 2005. 15. és 20.
74. Cs. Fodor Sándor 1974. 219. -
75. SZOTÚS VIII. 88, 232.
76. Kádár Zsombor 1999. XXXIX. 235.
77. Daczó Katalin 2009_b, június 9. 3.; Kászoni Zoltán 2005. 55.
78. Hargita Népe XX. évf. 139. sz. 2008. június 19. 1.; Kászoni Zoltán 2005. 53.
79. EMSZT I. 1039. A hódhoz az adatokat Ambrus-Kis Mátyás Árpád közölte
80. Kádár Zsombor–Pál-Antal Sándor 2002. 12.
81. EMSZT IV. 954, 968–973.
82. Oláh Miklós 1542? 1.
83. SZOT II. 321:CCCCVII. sz.
84. Szamosközi István é. n. 185.
85. Imreh István 1983. 319.
86. Imreh István 319 és 327.
87. Pataki József 1971. 83.
88. Imreh István–Pataki József 1992. 204.
89. SZOT VII. 69: 1393. sz.
90. Cs. Fodor Sándor 1974. 219.
91. Benkő Károly II. 1853. 37.
92. Endres Miklós dr. 1994(1938). 473–474.
93. Compilata Constitutiones 1815. 127.
94. SZOTÚS VIII. 233.
95. Sánta Imre 1910. 22–23.
96. Vitos Mózes II. 2003. 184–186.
97. Daczó Katalin 2009_a, március 4. 1.
98. EMSZT VIII. 13.
99. SZOT II. 321–331:CCCCVII. sz.
100. László Gyula 1997. 186.
101. Imreh István–Pataki József 1992. 59.
102. Szabó T. Attila 1974. 208.
103. EMSZT XI. 867–868.
104. Cs. Fodor Sándor 1974. 219.
105. Biás István 1914. 4.
106. Biás István D. 1921. 44.
107. SZOT II. 330:CCCCVII. sz.
108. Kádár Zsombor 1999. XXXIX. 236.
109. SZOT VII. 39:1379. sz.
110. Cs. Fodor Sándor 1974. 219.
111. Jakab Elek–Szádeczky Lajos 1994(1901). 396.
112. SZOTÚS VIII. 123. és 227.
113. Biás István 1914. 10
114. Egyed Ákos–Magyari András 2001. 13.
115. SZOT VII. 312:1544. sz.
116. Conner János dr. 1906. 85.
117. Szádeczky Lajos dr. 1908. 836.
118. Tarisznyás Márton 1982. 82.
119. CSÁLvt F. 28. VI. csomag Nr. 446.

120. Albert Ernő 1994. 295.
121. Bálint Sándor 1976. 309.
122. EMSZT III. 630.
123. EMSZT IV. 200.
124. Szádeczky Kardoss Lajos dr. 1993(1927). 246.
125. Imreh István–Pataki József 1992. 204.
126. Imreh István 2001. 188. idézet Kőváry László 1984. 133.
127. Demény László. Csiki Hírlap III. évf. 149. sz. 2008. augusztus 1. 3.
128. Háromszék 5461. sz. 2008. augusztus 23. 2.